

1. Drömmen om Island till våren: Samarbete och vänskap mellan Sveriges och Islands kvinnohistoriska samlingar

Linda Börjesson & Sanna Hellgren

Den kalla våren 2019 hölls det årliga nätverksmötet Nordic Information Network Gender (NING) i Reykjavik på Island. Vi bibliotekarier på KvinnSam brukar alltid delta i detta nätverksmöte mellan nordiska genusbibliotek och dokumentationscentra. Det är ett av flera internationella samarbeten där KvinnSam som Sveriges nationella bibliotek för genusforskning är en given medlem.

Före avresan hittade vi en intetsägande pärm i KvinnSams arkivsamling med titeln ISLAND på ryggen.¹ Denna visade sig innehålla en femtio år gammal korrespondens mellan KvinnSam och det isländska kvinnohistoriska biblioteket och arkivet Kvennasögusafn.² Korrespondensen mellan de två kvinnorna Asta Ekenvall och Anna Sigurðardóttir som var med och grundade respektive organisation började något reserverat, men utvecklades snart till en vänskap. Island-pärmen och resan till Reykjavik med ett hastigt ordnat studiebesök på Kvennasögusafn skulle komma att visa att Kvennasögusafns tillkomst var inspirerad av KvinnSam och dess banbrytande insats för möjliggörandet av kvinnohistorisk forskning i Sverige. Detta kapitel handlar om samarbetet mellan Ekenvall och Sigurðardóttir och deras respektive institutioner som tog sin början på 1970-talet och ledde till ett varmt systemskap.

Bara ett par timmar efter att vi anlänt till Keflavik flygplats i våra alltför tunna svenska värkappor hade vår isländska kollega Rakel Adolphsdóttir ordnat ett studiebesök för oss på Kvennasögusafn. Detta för att vi under den kommande veckan skulle hinna med både nätverksmötet och den genusforskningskonferens på det isländska universitetet där vi skulle presentera en poster om KvinnSams internationella resurser. Vi blev visade runt av

1 Island-pärmen, Stiftelsen Kvinnohistoriskt Arkiv arkiv, B 45, KvinnSam, GUB.

2 Citaten ur korrespondensen mellan Anna Sigurðardóttir och Asta Ekenvall publiceras med tillstånd från Kvennasögusafn, respektive Ekenvalls efterlevande.

den då höggravida Rakel, som hade förberett vårt besök genom att plocka fram all korrespondens mellan KvinnSam och Kvennasögusafn ur deras arkivsamling. Trötta efter flyget, men ändå påtagligt upprymda satt vi i flera timmar under ett gigantiskt porträtt av den isländska kvinnorrättskämpen Bríet Bjarnhéðinsdóttir (1856–1940) i Kvennasögusafns läsesal. Vi läste och fotograferade breven mellan Anna och Asta, och deras kollegor som tog över det professionella utbytet när de båda gick i pension. Vi skrattade högt åt deras skämt, och tystnade när Asta återhållsamt skrev om sin mans hastiga död. Vänskapen dem emellan spände över mer än tjugo år, och mycket hann avhandlas: De olika förutsättningarna för kvinnohistoria i de bägge länderna. Det politiska läget som möjliggjorde eller satte stopp för arbetet med att förteckna kvinnohistoriska arkiv och upprätta bibliografier över ämnet. Astma, onda ryggar och nyfödda barnbarn. Och Annas ständiga fråga: när kommer du till Island? Du vet att jag har ett rum till dig? Det skulle helst ske på våren tyckte hon, Island är som bäst då för oss kulturintresserade.

Där satt vi i Kvennasögusafns tysta läsesal, under porträttet. Jämfört med Asta och Annas reseförberedelser och nogsammt undersökande av lastfartyg med passagerarhytter som trafikerade Göteborg–Reykjavik kändes vår egna, hastigt påkomna resa väldigt lättjefull. Något som våra företrädare bara hade kunnat drömma om. Efter bara några timmars flygtur och en kortare mejlkontakt med Rakel satt vi nu redo att delta i ett antal nordiska träffar och arbeta med internationella kollegor. Nu med en distinkt känsla av att stå på andras axlar.

Pionjärerna sätter igång

År 1958 var akademien väldigt annorlunda för kvinnor än vad den är idag. Män hade vistats på svenska universitet i närmare 500 år och kvinnor hade bara haft tillträde i 85. Detta tillträde var i mångt och mycket bara en tillåtelse att befinna sig i, eller arbeta vid universitetet. Det intellektuella arbete som pågick handlade oftast inte om kvinnorna själva eller deras historia, utan de som var värda att studera var de som ansågs ha byggt världen och dess ideologier: det vill säga män. Ett lågmält missnöje sjöd över att kvinnors historia och villkor inte var av intresse för akademien och än mindre fanns samlad eller förtecknad och därmed inte heller var möjlig att beforska.

Det var detta missnöje som ledde till att tre kvinnor startade Kvinnohistoriskt arkiv 1958, vilket sedermera blev till Kvinnohistoriska samlingarna, och i dag KvinnSam – nationellt bibliotek för genusforskning och universitetsgemensam forskningsinfrastruktur vid Göteborgs universitet.³ Grundarna var Asta Ekenvall (1913–2001), bibliotekarie och idéhistoriker som bidrog med stort vetenskapligt kunnande, bibliotekarien Rosa Malmström (1906–1995) med bibliografisk och yrkesmässig kunskap samt Eva Pineus (1905–1985), kvinnohistoriker och ordförande i Fredrika Bremerförbundets Göteborgskrets, som bistod med sin erfarenhet från föreningslivet.

Asta Ekenvall avlade licentiatexamen i idéhistoria 1940 och arbetade vid Göteborgs stadsbibliotek (som numera är Göteborgs universitetsbibliotek) från 1957, där hon blev förstebibliotekarie 1968. Parallellt med bibliotekarietjänsten forskade Ekenvall bland annat kring olika tiders föreställningar av kön. År 1966 kom boken *Manligt och kvinnligt: idéhistoriska studier*, vilket blev ett pionjärverk som gavs ut i andraupplaga 1992.⁴

Den mer politiskt lagda Rosa Malmström arbetade också på Göteborgs universitetsbibliotek när Asta Ekenvall började 1957. Malmström hade sedan hon började där 1938 förtecknat all litteratur hon stött på som behandlade kvinnors villkor, till en framtida svensk kvinnohistorisk bibliografi. Hon hade ett starkt politiskt intresse i frågan, men också ett bibliotekariskt. Hon hade även noggrant följt den debatt som rasat om kvinnligt prästämbete i Sverige under 1950-talet. 1958 publicerade hon en bibliografi över ämnet, *Kvinnliga präster: bibliografi över i Sverige tryckt litteratur*. Hon skulle även komma att publicera åtskilliga kvinnohistoriska bibliografier under sin karriär. När Asta anställdes på biblioteket kunde de båda mötas i sitt kvinnohistoriska intresse. Asta hade också i sin forskning erfarit hur svårt det var att hitta samlade resurser och bibliografier om forskning rörande kvinnors villkor. De bestämde att utanför sina tjänster på biblioteket försöka göra något åt detta problem och grundade tillsammans med Eva Pineus Kvinnohistoriskt arkiv år 1958.⁵

3 I denna text kommer alla dessa tre namn för nuvarande KvinnSam att användas, utifrån när i tiden texten gör nedslag i KvinnSams historia.

4 Maria Sjöberg, "Astrid Märta (Asta) Ekenvall", i *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018, www.skbl.se/sv/artikel/AstaEkenvall.

5 Inger Eriksson, "Rosa Astrid Tyra Malmström", i *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018, www.skbl.se/sv/artikel/RosaMalmstrom.

De tre kvinnorna ville bevara, synliggöra och systematisera kvinnohistoria och på så vis möjliggöra kvinnoforskning. Detta gjordes genom att samla in arkivmaterial efter de nu åldrade eller avlidna rösträttskvinnorna som kämpade under tidigt 1900-tal och andra framstående svenska kvinnor, kartlägga och systematisera kvinnohistorisk forskning i en kortkatalog samt upprätta en skriftserie för kvinnohistorisk forskning att publiceras i. Här utkom exempelvis den första avhandlingen på kvinnohistoria: *Kvinnofrågan i Sverige 1809–1846: studier rörande kvinnans näringsfrihet inom de borgerliga yrkena* (1960) av Gunnar Qvist.

Till en början drevs Kvinnohistoriskt arkiv med hjälp av välvilliga fonder och frivilligarbete. Man inhystes på minimal plats i det gamla Stadsbiblioteket vid Hagakyrkan i Göteborg, nuvarande Samhällsvetenskapliga biblioteket. År 1970 gick alla Riksdagens partiets kvinnoförbund samman i en motion avseende begäran om en bibliotekarietjänst för Kvinnohistoriskt arkiv. Motionen avslogs, men det rekommenderades att denna tjänst skulle tas med i Göteborgs universitetsbiblioteks anslagsframställning 1971/72. 1 juli 1971 blev tjänsten verklighet. ”Det var en underbar dag 1971, när katalogskåpen och en bibliotekarie installerades i ett litet rum med fönster och hyllor upp till taket”, skrev Beata Losman, ordförande i stiftelsen Kvinnohistoriskt arkiv.⁶ Då bytte man även namn till Kvinnohistoriska samlingarna för att visa att verksamheten hade utvecklats till en institution med mer än bara arkivsamlingar. År 1997 blev man nationellt ansvarsbibliotek för genusforskning och 2010 ändrades namnet till det nuvarande KvinnSam. År 2018 utsågs KvinnSam till universitetsgemensam forskningsinfrastruktur vid Göteborgs universitet, vilket innebar att man tilldelades särskild status inom universitetet och de unika resurserna uppmärksammades. Då tillsattes även en styrgrupp bestående av forskare verksamma inom KvinnSams verksamhetsområden.

KvinnSam är en del av den starka genusvetenskapliga miljön i Göteborg, där Nationella sekretariatet för genusforskning och numera även Jämställdhetsmyndigheten finns. Vid Göteborgs universitet förlades även Nordens första professur i kvinnohistoria, där Gunhild Kyle utnämndes till

6 Beata Losman, ”Kvinnohistoriskt arkiv och de kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg”, i *Bibliotheca feminarum: om de kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg, kvinnoliv och kvinnotanke under 300 år* (Göteborg: Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, 1984), 10.

professor på internationella kvinnodagen 8 mars 1984. Denna tid var inte särskilt lätt för Kyle som arbetade vid Historiska institutionen under tre år. Attityden gentemot disciplinen kvinnohistoria var tuff, och Kyle beskrev åren som mycket tunga.⁷

Asta Ekenvall och Rosa Malmström uppmärksammades båda för sin gärning med att grunda och framgångsrikt driva Kvinnsam. Ekenvall promoverades till hedersdoktor 1972 och Malmström fick äran 1987. De blev båda hedersprofessorer under 1990-talet.

”Det är egentligen ganska litet. Men det finns väl inte mer hos någon annan.”

På Island fanns det mot slutet av 1960-talet liknande tankar. Anna Sigurðardóttir, som under en lång tid intresserat sig för kvinnofrågan, såg samma behov av bevarande och systematisering av den isländska kvinnohistorien som Asta, Rosa och Eva redan arbetade med i Sverige. Hon samlade själv in kvinnohistoriskt material i sin lägenhet i Reykjavik.

Första gången Anna kom i kontakt med Kvinnohistoriskt arkiv var i juni 1968 då det 12:e Nordiske Kvindesagsforeningers Samorganisations möde hölls i Pingvellir på Island. En av de inbjudna talarna var Karin Westman Berg (1914–1997) som hade nära kopplingar till Kvinnohistoriska samlingarna. Westman Berg, lärare och litteraturvetare och inte minst pionjär inom svensk kvinnoforskning, var sedan 1943 engagerad i Fredrika Bremer-förbundet. Hon tog även initiativ till den första kvinnoforskningskonferensen i Sverige – där bland andra Asta Ekenvall närvarade – som ägde rum på ett pensionat på Österströms bruk nordväst om Sundsvall 1957.⁸ Samma år avlade Westman Berg licentiatexamen i litteraturhistoria i Uppsala och disputerade 1962. Hon fortsatte vara verksam vid Uppsala universitet, men fick inte undervisa i könsrollsfrågor och tog därför 1967 initiativ till det som senare skulle benämnas som könsrollsseminariet i Uppsala och drev det fram till 1977. Under det första seminariet 1967 var Ekenvall inbjuden som en av

7 Maria Sjöberg, ”Gunhild Maria Kyle”, i *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018, www.skbl.se/sv/artikel/GunhildKyle.

8 Karin Algrim, ”Säningskvinnan: från Petreacirkeln till Kvinnohistoriska projektet”, i *Kvinnor och skapande: en antologi om litteratur och konst tillägnad Karin Westman Berg*, red. Birgitta Paget (Stockholm: Författarförlaget, 1983), 277–287.

flera föreläsare.⁹ Beröringspunkterna mellan Westman Berg, Kvinnohistoriskt arkiv och Asta Ekenvall var många, och det är därför inte förvånande att Westman Berg vurmade för och berättade om Kvinnohistoriskt arkiv i diverse sammanhang, bland annat på mötet i Pingvellir 1968. Det föredrag hon höll har i arkiven olika titlar; i mötets program benämns det som ”Nya rön inom kvinnohistorisk forskning och dess betydelse för den moderna könsrollsutjämningen” och på en kopia av föredraget som finns bevarat är huvudtiteln ”Kvinnohistorisk forskning och skolböcker” med föregående titel som undertitel. I föredraget ägnade Westman Berg stor del åt att berätta om Kvinnohistoriskt arkivs verksamhet, och att deras arbete i princip var en förutsättning för att kvinnoforskning skall kunna fortsätta att bedrivas.¹⁰ Anna Sigurðardóttir, som deltog i mötet, talade senare i ett brev om hur mycket detta inspirerade henne och att det var genom denna föreläsning det första fröet såddes till att grunda ett kvinnohistoriskt arkiv på Island¹¹. Anna besökte Göteborg och Kvinnohistoriska samlingarna 1972, som då hade funnits i fjorton år. Hon tittade bland annat på arkeologen Hanna Rydhs brevsamling och verkade ha tagit med sig en hel del inspiration hem till Island. Det var efter detta Anna och Aastas korrespondens tog vid.

År 1974 skrev Anna till Kvinnohistoriska samlingarna, som svar på en inbjudan till ”en konferens under vilken deltagare från samtliga nordiska länder skulle diskutera en eventuell nordisk samordning av dokumentationstjänst och litteraturservice inom området kvinnohistoria”.¹² Hon ville gärna delta, men beskrev en del logistiska problem:

Jag är nämligen något konstig: jag flyger inte. Således kan jag bara resa till utlandet med skepp. Men nu finns här inte något passagerarskepp, som seglar till utlandet. Därför måste jag pröva få kabin på lastfartyg, men så tror jag man måste beställa långt förut.

9 Anna Nordenstam, ”Karin Birgitta Westman Berg”, i *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018, www.skbl.se/sv/artikel/KarinBirgittaWestmanBerg.

10 Karin Westman Berg, ”Kvinnohistorisk forskning och skolböcker (Nya rön inom kvinnohistorisk forskning och dess betydelse för den moderna könsrollsutjämningen)” (1968), Kvenrettindafelag Íslands, KSS 6, Box 16, LBS

11 Anna Sigurðardóttir till Inger Westberg, 24 januari 1974, Kvennasögusafn Íslands, LBS.

12 Inger Westberg till Anna Sigurðardóttir, 4 juli 1973, Kvennasögusafn Íslands, LBS.

Som den uppmärksamme kanske noterar är språket inte modersmålet isländska, utan en form av skandinaviska som liknar danska, vilket många islänningar behärskar. Återigen spelade Karin Westman Berg en viktig roll i denna historia, då det var hon som hade rekommenderat Anna - som även behärskade tyska språket - att använda svensk-tyska och tysk-svenska ordböcker och lexikon, ”annars voro jag tvungen att skriva på dansk”¹³. Anna passade på att i brevet bifoga flera intressanta klipp och artiklar om isländsk kvinnohistoria. När det sedan stod klart att konferensen skulle äga rum i mars månad 1974 skrev Anna igen, och bad denna gång om ursäkt för att hon inte skulle kunna ”åka med skepp” från Island till Sverige under vinterhalvåret. Hon led alltför mycket av sjösjuka. Hon grämde sig över detta, och poängterade hur viktig konferensen var för biblioteket.¹⁴ Istället blev det Else Mia Einarsdóttir och Svanlaug Baldursdóttir, som senare skulle bli medgrundare till Kvinnasögusafn, som åkte till Göteborg.

Programmet från konferensen, som hölls på Centralbiblioteket i Göteborg (numera Humanistiska biblioteket), var gediget och innehöll bland annat föredrag av Sture Allén, professor i språkvetenskaplig databehandling vid Göteborgs Universitet. Allén skulle senare komma att bli både ledamot och ständig sekreterare i Svenska Akademin. Hans föredrag handlade om elektronisk hantering av bibliografisk data. Med i programmet fanns även Gunnar Qvist som höll ett föredrag med titeln ”Vad är det forskarna behöver av ett ämnesspecifikt bibliotek?”. Karin Westman Berg skulle ha medverkat, men drabbades av influensa och tvingades lämna återbud. Utöver detta fanns på agendan diskussioner kring hur samordningen kunde se ut mellan de olika ländernas institutioner utifrån allas olika förutsättningar.¹⁵ De isländska delegaterna Einarsdóttir och Baldursdóttir var efter konferensen inspirerade och uppmuntrade av de övriga deltagarna. Förverkligandet av ett kvinnohistoriskt arkiv på Island började ta form. Anna skrev:

Vi alla tre funderar på, om och hur man här i landet kunde upprätta ett kvinnohistoriskt arkiv. Jag har just sagt, att jag någon gång ville skänka mina papper och böcker angående kvinnohistoria till ett sådant isländskt arkiv. Det är egentligen ganska litet, men det finns väl inte mer hos någon annan,

13 Anna Sigurðardóttir till Inger Westberg, 24 januari 1974, Kvinnasögusafn Íslands, LBS.

14 Sigurðardóttir till Westberg.

15 Nordiskt forum-pärmen, Stiftelsen Kvinnohistoriskt arkivs arkiv, B 45, KvinnSam, GUB.

Det tror åtminstone Rödstrumporna, som Du kunde se, om Du kunde läsa den bifogade artikelen. Det är en stridshälsning från Rödstrumporna till mig i anledning av min 65 års födelsedag (5.dec.1973). Det var verkligen en uvanlig gratulation, överskriften åtminstone.¹⁶

Anna skrev ytterligare brev under 1974 där hon beskrev mer ingående hur de tänkte sig det isländska kvinnohistoriska arkivets verksamhet, och bad om tips från Kvinnohistoriska samlingarna hur man arbetade med katalogisering och uppordning och hur urvalet av vad som förtecknas gick till. Annas privata samling skulle utgöra grund för arkivet, innehållande ”kvinnohistoriska böcker (de är inte många), tidningar, manus och brev”. Hon berättade även att hon hade många brev från prominenta personer, bland andra Dame Margery Corbett Ashby och Sara Lidman. Hon passade på att fråga hur man sorterar brev och mindes att hon när hon besökte arkivet i Göteborg 1972 såg brev från Hanna Rydh, men har glömt hur de såg ut. Hon ville ”sortera [sina] brev förr de blir katalogiserat eller vad det nu heter”.¹⁷

Korrespondensen från hösten 1974 innehåller, utöver praktiska detaljer, också information och material rörande Kvinnohistoriska samlingarnas grundande, vilket tjänade som inspiration till grundandet av Kvinnasögusafn. I december skickade Else-Mia och Anna ett kort till Kvinnohistoriska samlingarna. Innehållet var ett julkort där de önskade en ”gladelig juletid” samt bifogade stadgar (statutter) för ett kvinnohistoriskt arkiv på Island. Stadgarnas första mening löd: ”Idag, 1. januar 1975, på den første dagen i de Forente Nasjoners kvinneår oppretter vi som skriver dette dokument Kvinnasögusafn Íslands - Islands kvinnehistoriske arkiv”. Formuleringarna i Kvinnasögusafns statutter från 1975 påminner mycket om Kvinnohistoriska samlingarnas syften och målsättningar.¹⁸ Ett kvinnohistoriskt arkiv på Island var därmed bildat och ett långt samarbete de två institutionerna emellan kunde börja.

”Vilken årstid är det bäst att åka till Island?”

Samarbetet drog igång direkt. Med anledning av FNs internationella kvinnoår 1975 påbörjades en utställning om ”Kvinnan i Norden” i regi av Nordiska

16 Sigurðardóttir till Westberg, 24 januari 1974.

17 Anna Sigurðardóttir till Kvinnohistoriska samlingarna (17 oktober 1974), Stiftelsen Kvinnohistoriskt Arkivs arkiv, B 45, KvinnSam, GUB.

18 ”Statutter” (1975), Island-pärmen, Stiftelsen Kvinnohistoriskt Arkivs arkiv, B 45, KvinnSam, GUB.

Björg Einarsdóttir donerar material efter Kvinnoledigheten 24 oktober 1975 till Anna Sigurðardóttir (längst till vänster i bild) på Hotel Saga i Reykjavik 1976. (Okänd fotograf, Kvennasögusafn Íslands, LBS)

Rådet som planerades att turnera runt till respektive land i Norden. Asta och Inger Westberg från Kvinnohistoriska samlingsarna samlade in material om kvinnohistoria och kvinnans ställning inom olika områden från samtliga nordiska länder. Sigurðardóttir och Einarsdóttir var deras kontakter på Island och de svarade på frågor och skickade en stor mängd material brevlades. De utförde även mycket – som Asta kallade det – grundforskning och i ett brev till Anna från denna period uttryckte hon sin förvåning kring upptäckten att jämställdhet och kvinnans ställning verkade skilja sig så mycket mellan de olika länderna.

Det nordiska nätverket var en ovärderlig källa för kompetensutveckling inom området kvinnohistoria och att gemensamt producera en utställning bidrog till att bredda expertkompetensen på forskningsområdet. En stor del av korrespondensen från 1975 handlar om just utställningen och de många turerna kring den. Samtidigt som det arbetades, levde också drömmen om

Island vidare. Efter att Asta hade haft stor hjälp av Anna i sitt arbete med den nordiska utställningen skrev hon:

Men nu ska jag bara tacka dig riktigt ordentligt för allt du har gjort för mig. Det har betydtt så mycket för mig rent personligt. Det vore roligt att träffas någon gång igen. Vet du, jag ska vara tjänstledig hela nästa år och samla ihop mina krafter. Jag är så glad åt det. Vilken årstid är bäst att åka till Island?¹⁹

Tack vare utställningen började man skicka mycket material mellan sig, vilket fortsatte även efter det att utställningen var färdig. År 1976 kom Anna med glädjande nyheter: Kvennasögusafn hade fått sitt första ekonomiska bistånd. Det hade blivit pengar över från Kvinnoledigheten 24 oktober 1975 – ett projekt som genomfördes på Island i och med kvinnoåret då kvinnor fick en dag ledigt från förvärvsarbete. I samband med detta fick Kvennasögusafn också ta emot material till arkivet rörande projektet och lovade i brevet att vid senare tillfälle skicka material som de hade på andra språk för KvinnSam att bevara. I samma brev skrev Anna också att de ska skicka en jubileumsskrift om arbetarkvinnornas förening i Reykjavik, kopior ur en bok om konstnären Ásta Árnadóttir, och att de senare även ska skicka en lista över altingskvinnorna, som ännu inte är färdig.²⁰

Olika typer av material skickades mellan institutionerna för att berika respektive samling. Det kunde handla om skrifter, trycksaker, uppsatser, katalogkort, bibliografier och böcker. Av allt att döma gick kopieringsmaskinen varm i både Reykjavik och Göteborg. I en tid då bibliotekskataloger inte fanns sökbara digitalt, utan enbart var tillgängliga via fysiska kortkataloger var detta avgörande för tillgängliggörande och spridning av information och forskning. Då båda institutionerna under den första tiden hade mycket begränsade ekonomiska tillgångar var donationer av material mycket välkommet för att kunna bygga en samling inom ett marginaliserat område som kvinnohistoria. Mindre dokument, som kopior av skrifter och katalogkort skickades per post och böcker försökte man passa på att överlämna så fort man sågs på konferens eller möten ute i Europa.

19 Asta Ekenvall till Anna Sigurðardóttir, 2 november 1976, Kvennasögusafn Íslands, LBS.

20 Anna Sigurðardóttir till Asta Ekenvall, 13 april 1976, Kvennasögusafn Íslands, LBS.

Korrespondensen vittnar om bredden av material som skickades, men även att egen dokumentation producerades för att spridas, som exempelvis listan över altingskvinnorna. Allt i linje med institutionernas målsättning och övertygelse om att utbytet var viktigt för samlingens uppbyggnad och i förlängningen för forskningen. Kvinnohistoriska samlingarna skickade exempelvis sin bibliografi som gavs ut i tryckt format en gång i kvartalet, samt även de publikationer som kom ut i skriftserien. I ett brev från 1981 inledde Anna med att tacka för bibliografin och det exemplar av *Mary Wollstonecraft's Scandinavian Journey* av Per Nyström som Göteborgs universitetsbibliotek skickat ”on exchange”. Som ersättning skickade Anna en bok hon hade sett i bokhandeln strax före jul, en bok om Island på engelska. ”I boken är ett kapitel om män och kvinnor och om kvinnornas ställning förr och nu i Island. Detta kapitel åtminstone skal du katalogisere hos dig.”²¹ Intressant med detta bokutbyte är att Anna kommenterade boken och dess kapitel med ett analytiskt resonemang. Materialutbyte är en genomgående del av brevväxlingen, men inte på något sätt den enda. Det materiella och intellektuella utbytet samverkar och verkar ha varit minst lika viktiga.

Korrespondensen mellan de två institutionerna skedde löpande under 1970-talet och i början av 1980-talet. Parallellt korresponderade Asta och Anna även privat och hoppades att kunna stråla samman. I december 1983 frågade Anna om konkreta upplysningar kring hur det gick till när Kvinnohistoriska samlingarna blev en del av Göteborgs universitetsbibliotek. Islands nya kulturminister ville hjälpa dem att ingå i National- och universitetsbiblioteket, som vid tidpunkten inte var färdigbyggt än. Anna fortsatte att föreläsa och skriva om kvinnohistoria, och i maj 1985 meddelade hon att hon nu skickat sin bok *Vinna kvenna á Íslandi í 1100 ár*. Hon beklagade att den var skriven på isländska, ”men således att ni och andre nordiske folk kan få en föreställning om boken innehåll är innehållsförteckningen på danska och bildtexterna till en del.”²² Boken finns idag tillgänglig i KvinnSams samlingar, och innehåller en dedikation från Anna.

Anna påminde ständigt Asta på sin skandinaviska om att Asta alltid var välkommen att bo hemma hos henne, i gästrummet där det isländska kvinnohistoriska arkivet huserar.

21 Anna Sigurðardóttir till Kvinnohistoriska samlingarna, 5 januari 1981, Kvennasögusafn Íslands, LBS.

22 Anna Sigurðardóttir till Kvinnohistoriska samlingarna, 25 maj 1985, Kvennasögusafn Íslands, LBS.

Vi två – Svanlaug och jag – vill så gärna få dig till Island och höra dig hålla föredrag i Nordens hus eller också in universitetet. Jag vill påminna dig om att jag har en säng stående i annat rummet som vi brukar för arkivet (biblioteket eller samlingarna) här i min våning – korridoren brukar vi också. Denne säng eller mitt sovrum kan du få om du vill.²³

”Ett hjärtligt tack för vänskap och trofasthet i många år”

Brevväxlingen fortsatte efter att både Anna och Asta hade passerat pensionsåldern. De skrev om sina krämpor och företaganden, kvinnohistoria och kärnkraftsfrågan. De fortsatte att skicka material till varandra och den utgående korrespondensen från Anna gick under 1980-talet och början av 1990-talet både till Kvinnohistoriska samlingarna och hem till Asta. I de sista breven från 1990 tackade Asta för den uppdaterade utgåvan av *Vinna kvenna á Íslandi í 1100* år som Anna skickat till henne, och frågade om hon fick lov att skänka den till någon lämplig institution. Anna svarade att hon gärna fick göra det och Asta skrev senare i december samma år att hon skänkt den till Svenska Akademiens ständige sekreterare Sture Allén med motiveringen att ”det är ju synd att behålla den här hos mig, när det kunde bli till så stor nytta och glädje på annat håll!”²⁴ Hon lät även meddela att hennes hälsa inte var god. Anna svarade att hon inte heller mådde särskilt bra.

En ständigt återkommande fråga var hur och när de två vännerna skulle mötas igen. Då Anna inte flög var hon hänvisad till fartygen som trafikerade Island och Göteborg, och på dem som Anna kände till fanns det bara tre passagerarplatser. Planerna på en Sverigetripp redan 1974 hade gått i stöpet och de fortsatta försöken att återförenas gick aldrig i lås. Flera av kollegorna på Kvinnohistoriska samlingarna och Kvinnasögusafn sågs vid olika konferenser och träffar både i Sverige och på Island, och även i Norge. Men för de båda åldrande kvinnorna sprang tiden iväg och i slutet av deras korrespondens på 1990-talet var de båda alltför märkta av ålder och sjukdom och planerna återupptogs inte. Drömmen om Island till våren levde vidare, men kom aldrig att realiseras i verkligheten.

23 Anna Sigurðardóttir till Asta Ekenvall, 10 december 1978, Kvinnasögusafn Íslands, LBS.

24 Asta Ekenvall till Anna Sigurðardóttir, 18 april 1990, Asta Ekenvalls samling, A117:1, KvinnSam, GUB; Asta Ekenvall till Anna Sigurðardóttir, 6 december 1990, Kvinnasögusafn Íslands, LBS.

I det sista brevet i Asta och Annas korrespondens verkade Anna känna på sig att allt började lida mot sitt slut. Brevet från 1991 kom med julönsknigar och ett hjärtligt tack för vänskap och trofasthet under många år. Hon skrev att hennes rygg var lite bättre, och att hon väntade på att Nationalbiblioteket skulle bli färdigbyggt och samlingarna flytta in.²⁵ Tre år senare, 1994, stod biblioteket klart och samlingarna flyttades dit från Annas hem. År 1996 gick Anna bort, men hon fick till slut se sitt livsverk införlivas i en nationell institution där det än i dag finns bevarat.

Island om våren

Tack vare den anonyma Island-pärmen har vi kunnat teckna en bild av hur två institutioner och dess företrädare genom ihållande samarbete har kämpat för att bygga samlingar och fylla en kunskapslucka till gagn för samtida och framtida forskning. Där finns både kunskapsutbyte om det praktiska arbetet likväl som ämnet kvinnohistoria, materialutbyte samt ett intellektuellt och vänskapligt utbyte, allt med feministiska förtecken. Det nordiska samarbetet är levande än idag, även om inriktningen och innehållet har förändrats i takt med tiden. Materialutbyte sker inte i samma utsträckning, mycket tack vare att publikationer och bibliotekskataloger i dag är digitalt tillgängliga. Bevakningen av utgivning av litteratur är enklare, likaså spridningen av information mellan nationsgränserna.

Merparten av KvinnSams nordiska nätverkande sker idag inom NING (Nordic Information Network Gender), som är en del av NIKK (Nordisk information för kunskap om kön). Nätverket inrymmer både bibliotek och mer forskningsinriktade verksamheter från samtliga länder i Norden och träffar anordnas med jämna mellanrum med syfte att dela med sig av nyheter inom respektive organisation och land. Mellan träffarna finns en e-postlista att tillgå för att ställa frågor och ta hjälp av varandras kompetens.

Att resa till Island förde oss närmare Sverige. Genom att studera Kvinnasögusafns tillkomst förstod vi hur avgörande KvinnSams roll som kvinnohistoriskt arkiv har varit. Vi på KvinnSam jobbar i en stolt tradition av obotligt intresse och engagemang för arbetet, som allt som oftast flyter ihop med privata intressen och vänskaper. Precis som vi känner tacksamhet och

25 Anna Sigurðardóttir till Asta Ekenvall, december 1991, Kvinnasögusafn Íslands, LBS.

respekt för grundarna till KvinnSam och de som har arbetat här före oss, förstod vi vid vårt besök hos Kvennasögusafn att våra isländska kollegor upplever samma sak. Och inte hade vi annat hur betydelsefull och symbolisk resan till Island om våren skulle komma att bli.

Opublicerade källor

- LBS Landsbókasafn (Islands National- och universitetsbibliotek)
Kvennasögusafn Íslands (Islands kvinnohistoriska samlingars arkiv)
Kvenréttindafélag Íslands (Islands kvinnorrättsförenings arkiv)
- GUB Göteborgs universitetsbibliotek
Asta Ekenvalls samling, A 117, KvinnSam
Stiftelsen Kvinnohistoriskt Arkivs arkiv, B 45, KvinnSam

Publicerade källor och litteratur

- Algrim, Karin. "Såningskvinnan: från Petreacirkeln till Kvinnolitteraturprojektet". I *Kvinnor och skapande: en antologi om litteratur och konst tillägnad Karin Westman Berg*, redigerad av Birgitta Paget, 277–287. Stockholm: Författarförlaget, 1983.
- Eriksson, Inger. "Rosa Astrid Tyra Malmström". I *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018. www.skbl.se/sv/artikel/RosaMalmstrom.
- Losman, Beata. "Kvinnohistoriskt arkiv och de kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg". I *Bibliotheca feminarum: om de kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg, kvinnoliv och kvinnotanke under 300 år*, 3–16. Göteborg: Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, 1984.
- Nordenstam, Anna. "Karin Birgitta Westman Berg". I *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018. www.skbl.se/sv/artikel/KarinBirgittaWestmanBerg.
- Sjöberg, Maria. "Astrid Märta (Asta) Ekenvall". I *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018. www.skbl.se/sv/artikel/AstaEkenvall.
- Sjöberg, Maria. "Gunhild Maria Kyle". I *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 8 mars 2018. www.skbl.se/sv/artikel/GunhildKyle.